Dopis č. 10

Praha, 14. 4. 1977

Milý příteli,
bylo mi až ku podivu, že mezi tou řadou otázek a témat, jež jsi mi v posledních týdnech předložil, se nic nevztahovalo ke křesťanství, o němž jsem se já už nejednou zmiňoval. Teď když ses této věci přece dotknul, chápu, proč jsi asi tak dlouho váhal. Z Tvé otázky slyším hodně skepse: má náboženství, má křesťanství ještě nějaké místo, nějakou pozitivní funkci, nějakou perspektivu v dnešní společnosti? A nejenom u nás, ale vůbec na celém světě? Připojím k tomu otázku, kterou mi nedávno velmi otevřeně a upřímně položil jeden marxista: má nějaký pozitivní smysl, že v zápase o základní lidská práva se zvlášť zdůrazňuje také svoboda náboženská? Jde přece obecně o svobodu přesvědčení; proto není důležité, zda toto přesvědčení je náboženské nebo nenáboženské. Dnes je přece svět už jiný, náboženství v něm nehraje žádnou významnou roli. Když se křesťané domáhají toho, aby byl slyšen také jejich hlas, jen si přihřívají svou polívčičku. Dnešní křesťané jsou velmi vzdáleni tomu, aby se dovolávali práv a svobod pro někoho jiného než pro sebe; ostatně tomu byli asi vzdáleni vždycky.

Myslím, že skutečný křesťan na takové otázky a vlastně výtky nikdy nemůže začít odpovídat nějakou obranou a obhajobou křesťanství a křesťanů. Má-li kdo mít opravdu citlivé svědomí pro vlastní viny a prohřešky, pak právě křesťan. Myslím, že to nikdo nemusí chápat tak, jako že křesťan je (má být) nutně lepší než „ti druzí“; zkušenost naopak praví, že je podroben týmž pokleskům, chybám a neřestem. Ale protože má pevné měřítko, má možnost a zároveň povinnost o svých nedostatcích a vinách vědět, může a má je lépe znát; zejména mu není dovoleno, aby je jakkoliv bagatelizoval, umenšoval nebo dokonce omlouval. Pokud něco takového přesto činí, pak se za křesťana jen vydává, ale žádným není, neboť nic nepochopil z podstaty evangelia. Z toho důvodu je také vysoce podezřelé, když křesťan mluví o nějakém zlu, kritizuje nějaký nešvar anebo nespravedlnost apod. – a sám se z toho vyvléká, staví se do role spravedlivého sudího, do pozice někoho, kdo s tím zlem nemá nic společného, kdo je prost vší viny, vší účasti na odhaleném a kritizovaném neblahém stavu. A stejně tak je podezřelé, když se neomezuje jen na sebe osobně, ale když chce z odpovědnosti vyvléknout také svou církev nebo vůbec křesťany. Křesťan nemá právo říci jediné kritické slovo na jakoukoliv stranu, jestliže zároveň sám sobě i jiným, v soukromí i veřejně zcela nevyjasní otázku své vlastní, osobní spoluviny a otázku spoluviny své církve i křesťanů vůbec. Jsem přesvědčen, že toto je jediná věc, v níž je úloha křesťanů dokonce i v naší moderní společnosti, v našem „nenáboženském“ světě naprosto nezastupitelná a vysoce potřebná. A jestliže křesťané z jakýchkoliv motivů se

právě této roli chtějí vyhnout, jestliže ji obcházejí, přestávají být křesťany a činí ze sebe i ze své církve „sůl zmařenou“, která nezaslouží ničeho jiného, než aby byla vyhozena ven (eventuelně i na ono proslulé „smetiště dějin“) a aby byla lidmi pošlapána.

V zápase o základní lidská práva a občanské svobody tedy mají křesťané ještě jinou funkci, než že jsou také jednou ze skupin v naší společnosti potlačovaných a diskriminovaných; a už vůbec nemají právo ukazovat své rány a odřeniny a stěžovat si na to, že se s nimi zachází hůř než s jinými. Jednak to není pravda, ale i kdyby to pravda byla, tak by neměli právo si na to stěžovat. Jejich úkol je naprosto jiný: křesťané mají zpytovat své svědomí, jak oni sami jako křesťané a jako členové církví (tedy nejenom soukromě) nesou spoluvinu na onom potlačování a diskriminování, tj. mají zpytovat své svědomí, jaký mají vztah k těm druhým potlačovaným a diskriminovaným. V evangeliích, zvláště pak v Kázání na hoře je s mimořádným důrazem poukázáno na to, že v lidském životě je rozhodující, co uděláme pro ty, kteří hladoví a žízní (tím se míní na prvním místě skutečný hlad a skutečná žíznivost, ale na některých místech to je interpretováno také jako hlad a žízeň po spravedlnosti, a jistě i v tomto smyslu to plně platí), kteří jsou nedostatečně oděni a trpí zimou, kteří mají nějaké utrpení a zejména kteří trpí pro spravedlivou věc, kteří jsou proklínáni a nenáviděni, kteří jsou v žaláři atd. atd. Chudí, utlačení, ukřivdění, trpící, plačící, milosrdní, pronásledovaní a tupení – to jsou ti, na nichž osvědčuje (má osvědčovat) křesťan svůj vztah k Ježíšovi. Snad se příliš málo hovoří o tom, že určitý, nedvojsmyslný vztah k tomu, kdo hladoví a žízní, vede nutně také k určitému a nedvojsmyslnému vztahu k tomu, kdo na každý den hoduje; je-li mé srdce skutečně na straně chudých, nebudu se přiživovat ve společnosti bohatců; navštěvuji-li alespoň v duchu (protože naše civilizace tak pokročila, že skutečně navštívit vězně mohou jen nejbližší příbuzní na zvláštní povolení) toho, kdo je vězněn, nebudu stolovat s tím, kdo jej uvěznil; prokáži-li své sympatie a svou pomoc lidem, kteří jsou tupeni a pronásledováni, pak nebudu věnovat svou přízeň a své přátelství těm, kteří je tupí a pronásledují. A tak dále. To vůbec ještě neznamená, že budu zlé oplácet zlým a že budu nenávidět ty, kteří mne nenávidí (a kteří nenávidí ty, jimž osvědčuji své přátelství). Ale kdo se chce jako ještěrka proplazit do budoucnosti a s nikým si to nerozházet, ten půjde mezi kozly a ne mezi beránky.

A zcela zvláštní pozornost si zaslouží v tomto ohledu významní představitelé křesťanských obcí a členové církevního vedení. Mohu-li se v případě nespravedlivě odsouzeného omezit na prostou lidskou pomoc jemu a jeho rodině a od těch, kteří ho nespravedlivě odsoudili, se jen formálně a bez velkého hluku distancovat, pak mi něco takového není dovoleno ve vztahu k církevním hodnostářům, kteří z taktiky, ze strachu nebo z prosté podlosti, z podlého strachu o svou existenci začnou nespravedlivou věc

ospravedlňovat, před skutečností zavírat oči anebo se vymlouvat, že to není jejich věcí se v takových záležitostech angažovat. To je prostě selhání, prolhanost a zrada, k níž žádný skutečný křesťan nemůže zůstat lhostejný nebo neutrální, proti níž žádný křesťan nemůže a nesmí neprotestovat. Řada církevních představitelů, ale také řada obyčejných kněží a farářů, a dokonce velmi mnoho laiků mi řekne, že to, co říkám, je bláznovství, to že by byla nejjistější cesta k likvidaci celé církve; že je třeba leccos spolknout, jen aby církev zůstala zachována, aby mohla žít. Ale tím dokazují, že nevědí, co to je křesťanství, že skutečná víra jim je španělskou vesnicí, že si dokonce ani pořádně nepřečetli evangelia. Jinak by věděli, že člověk, který má s křesťanstvím málo nebo vůbec nic společného („Samaritán“, tj. ne-žid), ale který pohotově pomůže člověku, kterému ublížili lotři, má tisíckrát přednost před člověkem-knězem, církevním představitelem a třebas i hodnostářem, který si ubožáka ani nevšimne, protože spěchá do kostela, aby tím plnil své posvátné povinnosti. Jinak by také věděli, že jen sebeobětování (a nikoli tedy sebezachování) se může dovolávat Krista a že cesta odmítnutí sebeoběti je satanská („odejdi, satane“, řekl Ježíš Petrovi přesně v této záležitosti) a že zrno přinese jen tehdy mnohý užitek, když samo zahyne, kdežto když samo zůstane zachováno, nic z něho nevyroste.

Odpusť, že jsem sklouzl ke kázání, a dokonce k patosu. Nedovedu však pochopit, proč dnes někteří křesťané dovedou omluvit sami před sebou a omlouvat i před lidmi své církevní hierarchy, kteří dělají kompromis za kompromisem, zrazují své ovce a vydávají je napospas vlkům nebo kteří nepokládají za nutné se ohlížet na trpící, zarmoucené, tupené a pronásledované, když to nejsou „jejich“ ovečky. Musel jsem bohužel udělat tu zkušenost s představiteli své církve, jako podobnou svou zkušenost museli udělat i mí katoličtí a jiní křesťanští bratří. Jsem hluboce přesvědčen, že nic takového nesnese omluvu a že jediným možným způsobem reagování je naprostá distance a výrazné projevení nejenom nesouhlasu, ale zejména jiné orientace, nastoupení docela jiné cesty. Ovšem nejde jen o představitele a vedení církví; jde také o širokou členskou základnu, o niž se selhávající a selhavší představitelé ve skutečnosti mohou opřít a také opírají. Nevím, je-li dovoleno to generalizovat, ale dnes určitě naše církve mají představitele, jaké si zaslouží. Prostí křesťané, kteří žijí rozpolceně, opatrnicky a jdou z jednoho kompromisu do druhého, nemohou očekávat, že jejich vůdcové budou světci. Choroby, jež oslabují celou naši společnost, najdeme zkrátka také v našich církvích; projevuji se tam však ještě o něco ošklivěji a odporněji – snad proto, že se pokoušejí vypadat lépe a že se častěji přetvařují. A když se dívám zpět, jsem stále víc přesvědčen, že by naše společenská situace mohla vypadat jinak, lépe, perspektivněji, kdyby se všichni křesťané v naší zemi byli v posledních třiceti letech chovali jako skuteční, opravdoví křesťané. Ale selhali; před

devíti lety si to mnohdy ústy svých představitelů připouštěli, a dokonce to veřejně přiznávali. Dnes však nezřídka titíž, kteří se tehdy káli a prováděli sebekritiku, znovu dělají to, za co se tehdy káli. Dnes už jim nikdo neuvěří, až se budou zase kát. Jejich vinou ztrácí křesťanské zvěstování veškerou přesvědčivost. Jestliže máš Ty nebo kdokoliv jiný dnes pochybnosti o budoucnosti křesťanství, plně to chápu a nejsem nakloněn Ti to vymlouvat. Já sám mám své pochybnosti o budoucnosti křesťanů a křesťanských církví u nás (zejména u nás, i když mám dojem, že to jinde není o moc lepší). Život tzv. věřících i život církví je (a po kolikáté již?) obrovskou blamáží; nepřestávám se stydět, kdykoliv si na to vzpomenu. Největší hanbou však je, že když se vyskytne několik lidí, kteří svou víru berou vážněji a hlouběji než ostatní, a když se kvůli tomu dostanou do průšvihu, mnozí, snad většina ostatních se od nich opatrně distancuje (aby se nemuseli cítit obviněni ve svých svědomích); a chápavě přikyvují, když se od nich oficiálně distancují představitelé církví, místo aby je ihned volali k pořádku. Nikdy nezapomenu třeba na tu hořkou pilulku (kterých jsem musel v posledních letech spolknout několik), když se do vazby a na soud dostal Sváťa Karásek, který se rozhodl kázat svými písněmi, když už nesměl na kazatelnu; a když student Tydlitát, který na něho vzpomněl v modlitbě při bohoslužbách, musel odejít z fakulty. Neuvěřitelné se stalo skutkem: student bohosloví je vyloučen svými profesory z fakulty, protože se zachoval tak, jak se – přinejmenším – měli zachovat oni. Mohou tito profesoři doufat, že je ještě někdy někdo bude moci brát vážně, když budou mluvit o Kristu a o evangeliu? I když se sebekriticky zase jednou vyznají ze svých vin? A co k tomu křesťanského přičinila anebo řekla synodní rada? a senioři a seniorátní výbory? a všechny sbory? Kritické, odmítavé hlasy byly výjimkou. K čemu je církev, v níž z křesťanství přetrvaly už jenom zbožné fráze?

Kdybych se měl vyslovit o budoucnosti křesťanství či lépe víry podle stavu své církve (o těch druhých se raději nebudu vůbec zmiňovat, k tomu jsou zase povoláni bratří, kteří jsou jejich členy), pak bych musel říci: krach, konec a katastrofální ostuda. Ovšem já neznám křesťanství jen zvenčí; vím o rozdílu mezi faktickým stavem církve a církví a mezi tím, co je skutečným obsahem „dobré zprávy“, tj. evangelia pro naši dobu a pro naši společnost. Nevím o jiném, nadějnějším a také věcnějším, reálnějším programu pro tento ze všech stran ohrožený, všemožnými strachy svíraný a proto vysoce nebezpečný svět. Ale kladu si už dlouho otázku: jak to mám vyslovit? Co mám říci, abych lidi spíš neodradil než získal? Jak mohou být má slova přesvědčivá, když se ze společnosti křesťanů táhne hnilobný pach rozkladu? A když táhne – jak jinak? – i ze mne?

Myslím, že každá teoretická odpověď na Tvé a jiné podobné otázky je slabá; a v podstatě marná. Jen čin je tu na místě, jen v praktickém životě se o tom může rozhodnout. Zápas o dodržování zákonů a respektování občanských práv a lidských svobod je takovou příležitostí k činu, k prak-

tickému důkazu, že křesťanství ještě žije; existují ovšem i jiné, méně okázalé příležitosti. Nicméně příležitost se objeví a zase se ztratí; marné je pak přesvědčování, že jsme ji nerozpoznali, že jsme nepoznali, že to je naše životní příležitost. Uslyšíme potom: Cokoli jste neučinili pro ty chudáky, kteří byli tupeni, hanobeni, zrádcováni, stíháni policejně i soudně, v zaměstnání, ve škole, kteří byli zbaveni práce nebo možností studovat, o nichž byly šířeny lži a pomluvy atd. atd., mně jste neučinili. Co je komu do toho, že později budeme ronit slzy, budeme litovat toho, co jsme neučinili, i toho, co jsme učinili, že to všechno budeme odvolávat, revidovat a snad i napravovat, co se dá (protože se bude zase nosit jiný kabát)? Bude pozdě. Kdo se chce uchovat pro nějakou velkou příležitost, už ji propásl. Neboť velká příležitost je vždycky pouze tady a teď. Hic Rhodus, hic salta, křesťane. Tvá údajná víra se musí osvědčit v docela obyčejných, každodenních lidských příhodách, Jak to čteme v proroctví Izaiášově.

„K čemu jest mi množství obětí vašich? dí Hospodin. Syt jsem zápalných obětí skopců a tuků krmných hovad, a krve volků a beránků a kozlů nejsem žádostiv. Že přicházíte, abyste se ukazovali přede mnou, kdož toho z ruky vaší hledal, abyste šlapali síně mé? Nepřinášejte více obětí oklamání. Kadění v ohavnosti mám, nov měsíců a sobot a svolávání nemohu trpěti (nepravost jest), ani shromáždění. Novměsíců vašich a slavností vašich nenávidí duše má; jsou mi břemenem, ustal jsem, nesa je. Protož, když rozprostíráte ruce vaše, skrývám oči své před vámi, a když množíte modlitbu, neslyším; ruce vaše krve plné jsou. Umejte se, očisťte se, odvrzte zlost skutků vašich od očí mých, přestaňte zle činiti. *Učte se dobře činiti, hledejte soudu, pozdvihněte potlačeného, dopomozte k spravedlnosti sirotku, zastaňte vdovy.“*

Kterého potlačeného dnes křesťané pozdvihnou? Kterého potlačeného pozdvihneš ty, který se vydáváš za křesťana, ano, který o sobě s jistotou věříš, že jím jsi? Komu budeš dnes a tady, v této zemi dopomáhat k spravedlnosti? Anebo máš před sebou jinou, „zbožnější“ práci?

Jak vidíš, končím jen otázkou.

Tvůj Ladislav Hejdánek